

Evropa kouká na stěhování národů

Ředitel Národního ústavu duševního zdraví a přednosta psychiatrické kliniky 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy prof. MUDr. CYRIL HÖSCHL (67), DrSc., je v názorech na migrační krizi poměrně radikální. Sám tvrdí, že otázka přijímání nebo odmítání běženců rozděljuje českou společnost více, než je obvyklé. Příčinu problémů vidí mimochodem v eurounijních byrokratech, kteří řeší hlouposti a nevnímají realitu.



Foto: František Vítěk / MAFRA

■ **Před časem jste poznamenal, že Evropě zbývá pouhá vteřina na řešení problémů s migrací. Jak jste to myslel?**

To je samozřejmě nadsázka. Jde o metaforu, historickou dimenzi. Z kosmického hlediska může být vteřina klidně sto roků. Celé to bylo myšleno tak, že zatímco done dávna znamenalo pronikání a mísení různých kultur řešení rozličných kritických situací jednotlivců nebo etnických skupin, tak v posledních dvou letech imigrační vlna ze severní Afriky a Blízkého východu budí dojem stěhování národů. Pomoc jednotlivci se přesouvá do situace, kdy se bavíme o celých národech.

■ **S tím průměrem o stěhování národů nejste úplně osamoceny.**

Dříve se třecí plochy mezi národy a kulturami řešily válkou a agresí. To se mění. Když se jedna část světa částečně organizovaně rozhodne, že jinde je natolik lépe, že se tam vydá, a dorazí tam bez jediného výstřelu, tak to myšlenku na přemísťování podporuje. My ovšem nevíme, jaký to nabere rozměr. Když myšlenku se stěhování národů dotáhneme do konce, tak může jít o to, že se v poměrně krátké době totálně změní kulturní profil obsazeného kontinentu. Takže celá replika o poslední vteřině byla myšlena tak, že by se Evropané měli rozhodnout, co dál tváří v tvář tomuto vývoji. Když se shodneme, že nám je to jedno, že už toho bylo tady dost a netrváme na evropských hodnotách, tak ok, ať se to změní. Ať je klidně Mnichov novým Kábulem nebo Homsem (město v západní Sýrii, pozn. red.). Jest-

li bychom se ovšem ničeho takového nechtěli dožít, tak si musíme položit otázku, co se s tím dá dělat.

■ **Takže jste pro nepřijímání běženců?**

To jsou naprosto odlišné věci. Pomáhat lidem v nouzi je jiný diskurz než řešit novodobé nekrvavé stěhování národů. Rád bych zdůraznil, že je podle mě nutné tyto otázky a problémy pojmenovat. Prostě přicházejí v úvahu a je třeba s nimi počítat. Varování spočívá v tom, že se to začíná rozhodovat právě nyní. A definice rozdílu mezi stěhování národů a pomocí v nouzi může být z určitého pohledu otázkou kvantitativní. Jde o množství těch lidí, kteří jsou v pohybu a míří do Evropy. Když se někde přestěhují tisíce nebo desetitisíce, není to stejné, jako když jde o miliony. V prvním případě jde skutečně o uprchlíky, statisíce jsou třeba z válkou postižených oblastí nebo regionů

„Musíme si položit otázku, co se s tím dá dělat.“

postižených přírodní katastrofou. Když se stěhují miliony, tak jde o řád, který odpovídá stěhování národů.

■ **A z jiného pohledu?**

Vedle toho existuje i kvalitativní definice. Ta je o slučitelnosti kultur, jež se spolu mísí. Všimněte si, že česká společnost, která je někdy šmahem považovaná za xenofobní a rasistickou, je svým způsobem velmi tolerantní. A to třeba i v porovná-

Názor na současnou masovou migraci rozděluje společnost snad ve všech státech Evropy. Podle Cyrila Höschla polarizuje vztahy mezi přáteli i uvnitř rodin. Česko není výjimkou. „Problém je radikalizace názorů a vnímání, že kdo není s námi, je proti nám.“



ní například s Brity, když se budeme bavit o imigraci ze slovanských zemí. O lidech z Ukrajiny, Moldávie, bývalé Jugoslávie. Je to pochopitelné kvůli blízkosti těch kultur. Ale my jsme poměrně tolerantní i co se týče tuzemské asijské menšiny. Ze začátku byly tendence se chovat například v obchodech k vietnamským prodávacům neuctivě, příkladem může být známé tykáni. I to se ovšem zlepšilo a navíc se ukázalo, že tahle menšina, ačkoli se příliš nemísí s většinovým obyvatelstvem, je velmi dobře adaptovaná. Svou pracovitostí a relativně nízkou kriminalitou, kterou vykazuje spíše uvnitř komunity, nebo ve střetu s ekonomickými a obchodními pravidly, nikoli vůči hostitelskému obyvatelstvu. Integrace je vidět na jejich dětech. Často jsou ve školách mezi nejuspěšnějšími žáky.



Frustrace a rozčarování. Rozdíl mezi tím, co běženci očekávají od života v nové společnosti, a skutečností je někdy velmi tvrdý. Může vést až k nepokojům a projevům masovějších násilností. „Člověk by si měl velmi rozmyslet, než změní kulturu. Je jasné, že něco získává, ale i ztrácí,“ míní Höschl.



■ **U vietnamské, respektive obecně u asijské komunity vnímám ještě jeden aspekt. Většinou totiž nevznikají ghetta, kde by žili jenom oni. Naopak asijského obchodníka dnes naleznete skoro v každé české vesnici. Spočívá úspěch jejich integrace právě v tom?**

To máte pravdu. Oproti tomu současní migranti, kteří míří do Evropy, touží především po Skandinávii nebo Německu hlavně proto, že už tam existuje velká komunita, kde se domluví svým rodným jazykem, mají tam příbuzné a podobně. Vznikají místa, která jsou pak typická a problémová. Například většinově muslimské čtvrti v Marseille, Paříži, Londýně, Bruselu. Samozřejmě i Asiaté vytvářejí v Americe i jinde také čtvrti, ale mnohem více penetrují do společnosti. Jsou i v laboratořích, fungují ve vědě, v umění, v různých oblastech lidské činnosti. Takže pocit cizorodosti je naředen do míry, která je pro hostitelskou společnost přijatelná, a soužití může být bezproblémové a vzájemně obohacující. Abych vám poskytl něco ze své každodenní zkušenosti, my to vidíme i na univerzitě. Nyní se hojně objevují studenti asijského původu a jsou často velmi dobří, pracovití, houževnatí. Samozřejmě že žádná zkušenost, kterou máte s jednotlivcem, nemůže být zobecnitelná na celé etnikum. Nejde takhle generalizovat na celé národy. Ale přece jenom jsou prototypy chování, které se objevují u některých etnik častěji než u jiných.

■ **Co tím chcete říct?**

Celé to vlastně říkám proto, že není pravda, že jsou Češi netolerantní. Že nemají rádi cizince. To prostě není pravda. Jestli mám

správná data, tak uprchlíků je tu sice jen něco přes 300 tisíc, ale cizinců dohromady k milionu. To je každý desátý člověk v této zemi. Prostě bych byl vůči těmto argumentům opatrný. Ono jde totiž hlavně o intenzitu. Myslím tím počet příchozích za určitý časový úsek a jejich možnou integraci. Jestliže někteří kritizují určitou ostražitost české společnosti vůči přistěhovalecké vlně, tak jsou vedle. Z Evropy neustále zaznívá: „Proč se tak bráníte, když tady žádné nemáte?“ Možná by bylo dobré dodat zaplat

„Češi nejsou netolerantní vůči cizincům.“

pánbůh, že nemáme, alespoň ne v takovém množství. Na druhou stranu je třeba říct, že každý jedinec může být přínosem a není na světě člověk, od kterého bychom se nemohli v leccems přiučít; ale ta rozprava by měla být o tom, zda posuzovat tyto jevy stále na individuální úrovni, a pak ta odpověď zní jednoznačně. Vídat, přijmout, postarat se o něj. Nebo na úrovni stěhování národů, a pak je odpověď negativní.

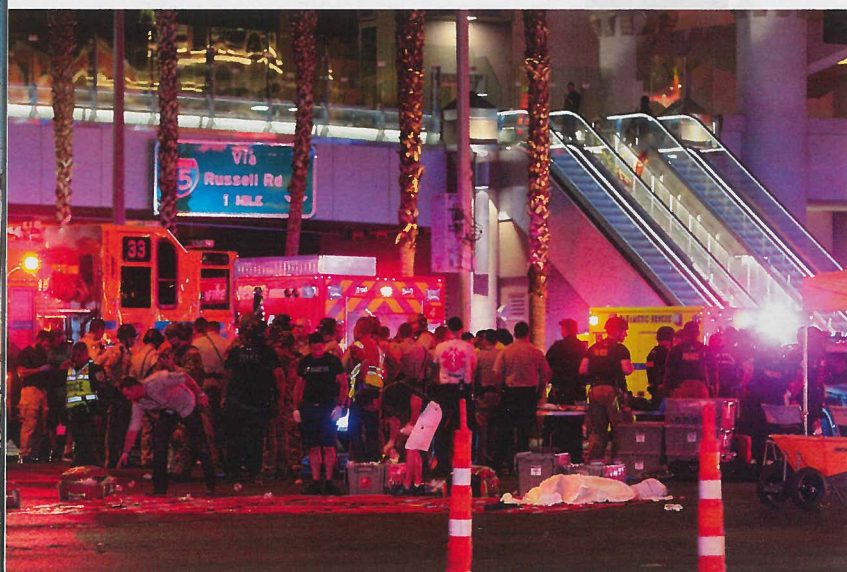
■ **Tančíme kolem horké kaše. Není celý spor hlavně kvůli rozdílnému náboženství většiny migrantů? V tom, že většina teroristických útoků v Evropě je vedena ve jménu džihádu?**

Dost lidí může cítit, že celý spor s přijímanými uprchlíky může být v náboženské rovině a v nekompatibilitě kultur a z toho plynoucí pozdější frustraci a rozčarování.

Války a konflikty se vedly většinou o majetek, území, zdroje, o moc. Vedle toho ale byly i války náboženské a těch bylo v dějinách významně mnoho. Ideologické střety tady vždy byly, jsou a budou. Po téhle stránce je třeba si dát ruku na srdce a říct si, že islám je v současné době prostě rizikovější než jiná náboženství. Samozřejmě že znám argument, že křesťanství před pěti sty lety na tom bylo podobně. To ovšem není relevantní. Nežijeme před pěti sty lety, žijeme teď. Když se podíváme po zeměkouli, tak skoro všechny třetí plochy mezi různými kulturami mají na jedné straně islám. I když podotýkám, že ne vždy v roli agresora. Ať si vezmeme v nedávné době Balkán, Střední východ, Timor, Pákistán, Kašmír, Nepál. To se nezdá být úplně náhoda. Je škoda, že tato témata jsou natolik výbušná, že se o nich téměř nedá mluvit bez toho, aby se polovina lidí nerozpálila doběla. Přitom by se to mělo rozebírat věcně a s použitím argumentů.

■ **Možná je potřeba poznamenat, že většina obětí islámských teroristů je z řad samotných muslimů. O útocích mimo Evropu se zde tolik nereferuje. Někdo říká, že si ten problém budou muset muslimové nejprve vyřešit především sami. Jaký je váš názor?**

To je důležitý moment. Můžeme se chovat tak, abychom je nepřímou a inteligentně přinutili stát se při řešení teroristického problému aktivnějšími. To, co v současné době ve světě chybí, není rozhodně válka s islámem, ale dramatická změna v postoji muslimů a jejich vlastních elit uvnitř komunit. A to nejenom v Evropě. Jde samozřejmě o řešení jejich vlastních problémů, ať už ekonomických, existenciálních, ochrany životního prostředí, lidských práv a tak dále. Jde o tolik oblastí, ve kterých by bylo třeba hodně změnit, aby to soužití po světě bylo s ostatními myslitelné. Rozhodně to za ně neudělá ani Donald Trump, ani Vladimir Putin, ani žádní evropští lídři. Je škoda, že se to nepohybuje dopředu. Je potřeba věci pojmenovávat. Je samozřejmě rozdíl mezi islámem a radikálním islamismem. Jenže podhoubím terorismu je islamismus a podhoubím islamismu je islám. Jsou to podmnožiny, a to nelze pominout. Někdo mě za to napadne, ale je to podobné, jako když podhoubím plísni je vlhkost. Bojovat s plísní ovšem neznamená, že musíme krajinu vysušit. Tyto věci nelze ignorovat, jinak nám to bude bránit v pochopení příčin současného dění.



Nejkrvavější útok v posledních měsících a letech nemá na svědomí Islámský stát ani muslimští radikálové, ale psychopatický střelec v Las Vegas, který z okna casina zastřelil na folkovém koncertu 59 lidí a spoustu dalších zranil.

■ **Velmi často jsou ale teroristé lidé z druhé a třetí generace migrantů. Velmi důležitá může být jejich motivace. Frustrace, nespokojení ze života v západní kultuře. Jak to vnímáte vy?**

Jsou to problémy, které jsou velmi hluboké. Možná že by bylo dobré je ještě více promyslet. Frustrace, nezařazení a neúspěch mohou hrát opravdu velkou roli. Ale dám vám srovnání. Pro neúspěšného Asijce se tu ne nabízí tak jednoduché řešení v podobě dvasedmdesáti panen v ráji při mučednické smrti. Nemají takhle jednoduché náboženské zakotvení, které by fanatismus tohoto druhu umožňovalo. Buddhismus je relativně neškodná filozofie. Islám je ve své současné fázi vývoje poměrně nekompatibilní s ostatními ideologiemi. Až na někdejší spory katolíků a protestantů v severním Irsku nemají ostatní náboženství tenhle třaskavý náboj fanatismu. Chci ale říct, že se nemůžeme cítit morálně nadřazení, protože ještě donedávna tady v Evropě měly velký prostor velmi konfliktní ideologie jako nacismus a komunismus. V současné době je ale islámský fanatismus problém, který může k akci vyprovokovat frustrované jedince, odvržené novou společností. Ta jim neposkytuje to, co by jim dávala jejich původní kultura. Fanatismus je pak zkratka, která jejich osobní problém a často třeba kriminální historii rázem vyřeší. Když ještě uvěří bludu s mučednictvím, mohou mít pocit, že na tom budou profitovat. Když na tohle řešení jako muslim přistoupíte, tak se vám rázem zjednoduší život. V takové situaci to odmítat v podstatě znamená komplikovat si život.

■ **Nemohou za ta přílišná očekávání i nové technologie, internet, sociální sítě? Nikdo z příchodích na nich nesdílí přeplněnou cimeru v utečeneckém táboře, ale nablýskaná auta a podobné věci.**

Technologie mohou tenhle problém násobit. V motivaci odchodu je často očekávání lepších podmínek, někdy až naivní. Prostě tu nelitají pečení holubi do úst. Připomíná to ale třeba i Čechy, kteří prchali na Západ. Taky neposílali domů pohlednice z utečeneckého lágru, kde bydleli na pryčnách s ostatními. Na odívání fotky v kovbojském klobouku a u zaparkovaného lincolna. Člověk si při emigraci musí vnitřně dokazovat, že se rozhodl správně. Je pravda, že první rozčarování nastává mezi tím, co očekáváte, a tím, čeho se

„Muslimové si problém musejí vyřešit sami.“

vám dostává. Nesmíte zapomenout i na rozdílné hodnoty v hostitelské zemi. A ty nejsou ukryty v nablýskaných automobilech. Zklamání může být někdy docela drsné. Člověk by si měl velmi rozmyslet, než změní kulturu. Je jasné, že něco získává, ale i ztrácí.

■ **Nerozumím. Jak to myslíte?**

Nedávno jsme u nás v ústavu měli kurz, kde byli cizinci z různých zemí, včetně muslimských. Moc hezky jsme si pak neformálně o některých věcech popovídali. Pravda, byli to mladí doktoři, a nikoli

uprchlíci. Když říkám, že člověk něco při imigraci ztrácí, tak myslím v některých případech i určitý společenský statut. Třeba lékaře, který uteče z Pákistánu. Takový člověk nepříjde jenom o klanové a rodové uspořádání společnosti, kde si vlastně lidé více pomáhají a nahrazují u nás známou sociální síť, jež je sice rozvinutá, ale naprosto neosobní a odlišněná. Přijdou i o statut svého postavení. Právě lékař tam má často velký respekt okolí, často má třeba několik sluhů a podobně. Takovou pozici může mít jen v jejich světě, ve vskutku demokratickém nikoli. Mohou být rozčarováni i z toho, že přijdou o tyto vnější znaky statutu. Všechny tyto věci je nutno položit na misky vah. Jestli opravdu chci třeba větší míru osobní svobody, když jsem byl vychován v jiné kultuře, a zda o to doopravdy stojím. Na druhou stranu to člověk nezjistí, dokud to nezkusí.

■ **V českém utečeneckém táboře jsem se bavil s Kubánci, kteří namísto do USA cestovali nejprve do Ruska a pak se složitě probíjeli přes Balkán k nám s touhou skončit v Německu. Jejich důvod byl prostý, dávky. Není právě to celý problém?**

Ale to není jen o migrantech, ale o všech, kteří si zvykli žít z podpory a dávek. Systém je v EU nastaven pro lidi, kteří nejsou

K statisícům a milionům lidí, kteří se v posledních letech snaží dosáhnout Evropy ze severní Afriky nebo Blízkého východu, se psychiatr Höschl vyjadřuje kriticky. Intenzita migrační vlny podle něj vzbuzuje dojem novodobého stěhování národů.



úplně odhodláni vzít svůj osud do vlastních rukou, je pro ně uživatelsky přátelský a přitažlivý. Z dlouhodobého hlediska to ovšem není udržitelné.

■ **Otázka migrace v posledních měsících docela zásadně rozděluje českou společnost. Vnímáte to také tak?**

Začíná to polarizovat už i vztahy mezi přáteli, a dokonce i uvnitř rodin. Mimochodem podobně Ameriku rozdělil nový prezident Donald Trump. Problém je radikalizace názorů. „Kdo nejde s námi, jde proti nám“. Kdo vidí kriticky vítací politiku Angely Merkelové, je rasista a xenofob a naopak, kdo vidí cestu v paušálním přijímání migrantů, je šmahem sluníčkář a podobně. Místo aby se lidé spojili v úsilí o skutečnou reformu prostoru, v němž žijí. Myslím si ovšem, že velkou vinu za to nesou evropská byrokracie, kteří celou myšlenku evropského společenství pohřbívají. Starají se jenom o recyklaci svých vlastních pozic a soustřeďují se na marginální otázky místo toho, aby veškerou svou energii po tom nedávném poučení s migrační krizí vrhli na transformaci EU. Dilema Evropy není rozpad nebo sjednocení, jak ho nyní servírují politici. Dilema je zreformovat nebo zaniknout. Možná, že to je ona na začátku zmiňovaná poslední vteřina k takovému roz-

hodnutí: jestli se na všechno vykašlat, nebo vyvinout úsilí k zásadní proměně vnitřních vztahů a uspořádání Evropské unie.

„Je to o všech, kteří si zvykli žít z podpory.“

■ **Nejkrvavější teroristický útok, který se odehrál na začátku října v Las Vegas a k němuž se vehementně hlásí Islámský stát, ovšem nemá s muslimskými radikály zřejmě nic společného. Co člověka může motivovat k něčemu tak šílenému?**

To jsou věci, které jsou běžnému člověku nepochopitelné, ale při znalosti vnitřního světa lidí s rozvinutou psychopatií to tak nepochopitelné není. Přesto to samozřejmě absolutně není přijatelné. Pokuste si ale představit sám sebe, jak máte fantazie, jež byste nikdy nerealizoval, ale přesto každého člověka někdy napadnou. Třeba že otevřete dveře v letícím letadle nebo že stojíte někde na mostě a najednou z něj skočíte. Každého nějaká taková šílenost napadla. A to může jít samozřejmě ještě dál. Třeba fantazie, že můžete někoho zabít. Každý má tu latku, kterou by bylo

nutné k realizaci přeskočit, někde úplně jinde. Někdo si umí představit, a to se přiznám bez mučení, že i já, že kdyby přede mnou někdo vraždil moje dítě, tak ho bez zaváhání zabiju. Někomu k tomu ovšem stačí, že mu někdo poškrábal auto. Hned by ho nejradši rozsekal na kusy. Mezi sebou se významně lišíme v míře agresivity a v jakési zápalné hranici, kterou je potřeba překročit ke spuštění fyzického násilí. Agresi v myšlenkách si dokážou lidé představit. Já samozřejmě nemám dostatečné informace o tom útočnickovi a vím o něm jenom z kusých zpráv z médií, ale prý měl celou řadu osobních porážek a frustrací. Například údajně opakovaně prohrával v těch lasvegaských casinech. Někdo, kdo se peripetií událostí dostane na své osobní dno, tak se v něm cosi vzbouří a pak už zbývá pochopit jenom to, jak se od fantazií, jež má kdekdo, přejde k činu. A dostupnost prostředků pak předurčuje rozsah škod. Jinou kapitolou je herostratismus jakožto touha masově se proslavit za jakoukoli cenu.

■ **Dostupností prostředků myslíte dostupnost střelných zbraní v USA?**

Odhalili u něj na padesát střelných zbraní. Samozřejmě se říká, že kdo chce, tak si zbraň najde. To je sice pravda, ale dostupnost snižuje práh, který je na cestě od fantazie k činu třeba překročit. Nedostupnost tvoří překážku. Podotýkám, že to se prokazatelně týká i některých typů sebevražd. Například dostupnost insekticidů v Číně zapříčinila, že ženy, které je používají v domácnosti, páchají otravou těmito látkami prokazatelně víc sebevražd než v jiných kulturách. Podobně v USA se zbraněmi. Když si dáte dohromady agresivitu, psychopatii, osobní frustraci a dostupnost zbraní, tak z toho vychází i takovýto koktejl.

■ **Nemusíme chodit ani tak daleko. Co taková Olga Hepnarová, která v roce 1973 vypuštěným nákladákem zabila v Praze osm lidí?**

Prostě záleží na osobnosti, dosažitelnosti prostředku a situaci. Kdyby měla kulomet, tak si ho klidně vezme taky. Zrovna Olga Hepnarová s její anamnézou je pro člověka, jenž si chce dát práci s pochopením psychopatie takového zločinu, docela dobrá kazuistika. To, co Američané zažili v Las Vegas, je variace na toto téma.



Josef Hympl

